

TIJORAT BANKLARIDA AKTIVLAR SIFATINI TASNIFLASH VA ULAR BOYICHA EHTIMOLIY YO'QOTISHLARNI QOPLASH UCHUN ZAXIRALAR SHAKLLANTIRISH HAMDA ULARDAN FOYDALANISH HISOBI

Tajibayeva Oydinxon Arabdjanovna

(O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya
akademiyasi magistranti, Toshkent iqtisodiyot
universiteti huzuridagi Iqtisodiyot va servis
texnikumining maxsus fan o'qituvchisi)

Annotatsiya. Ushbu maqola tijorat banklarida va ular bo'yicha aktivlarning sifatini tasniflab, zaxiralarni shakllantirish va ulardan yo'qotishlarni qoplash uchun foydalanishni hisobga olish va shu bilan birga, bank faoliyatidagi aktivlarni boshqarish bo'yicha batafsil bayonot berildi.

Kalit so'zlar: bank tizimi, aktivlarni boshqarish, kredit, tijorat banklari, moliyaviy Mustaqillik va hokazo b.

Annotation. This article classifies the quality of assets in commercial banks and on the formation of reserves and taking into account their use to compensate for losses, and at the same time, a detailed statement is made on the management of assets in banking activities.

Keywords: banking system, Asset Management, Credit, Commercial Banks, Financial Independence, etc.k.

KIRISH

Tadbirkorlik faoliyatining hozirgi dunyosi talab, taklif va bozor narxiga nisbatan ahamiyatlidir noaniqlik bilan tavsiflanadi, chunki har bir biznes faoliyati uchun operatsion xarajatlar mavjud bo'lish, biznes haqida ma'lumot qimmat va teng taqsimlanmagan. Xuddi shunday, har bir firma investitsiyalar tabiatini va nuqtai moliyalashtirish nuqtasi xavfini aniqlash asosiy vakolatlar ishlab chiqarish quvvati va texnologiyasi jihatidan uning o'z chegaralari bor. Yuqorida muammolar tadbirkorlik faoliyatining turli jihatlarini qo'llab-quvvatlash uchun etarli aktivlar miqdorini ta'minlash talabini qo'yadi. Bozor tendentsiyalaridan bank ishi bu himoyalangan, chunki ularning savdodagi ulushi turli xil iqtisodiy agentlarning mulki bo'lgan puldir depozitlar, shuningdek kreditlar va avanslar ko'rinishidagi turli xil iqtisodiy agentlar to'plamiga keyingi kreditlar shaklida davolanadi. Biroq, bank pullarini yaratish jarayoni omon qoldi qolish, ta'minlash va rivojlantirish uchun etarli aktivni talab qiladi, chunki bu biznes jarayonidir firmaning boyligini qisqa va uzoq muddatlarda shakllantiradi. Aktivlarning sifati bank boshqaruvi va uning faoliyati bilan bog'liq kreditning bir jihati hisoblanadi xavf darajasi va hajmini o'lchashni osonlashtirish uchun firma aktivlarini baholashni o'z ichiga oladi oladi. Bu bank uchun daromad keltiradigan bankning balans kreditlari sifatiga qaratilgan. Faol sifat va kredit sifati asosan bir xil ma'noga ega bo'lgan ikkita atama bo'lib, bank sektorini boshqaradi tomonidan juda muhim hisoblanadi. Bank aktivlarining sifati bank adabiyotlarida keng tarqalgan tarqatilgan muammo, chunki bankrotlik to'g'risidagi mualliflarning aksariyati bankka murojaat qilishadi bankrotlik e'lon qilishdan oldin bank aktivlarining sifati banklarni tugatish bilan bog'liq bo'lishi mumkin ko'rsatkichga ega bo'lganligi sababli, bankrot deb e'lon qilinishidan oldin ko'p miqdorda muammoli kreditlar mavjud bo'lishi kerak degan fikr bor edi.

Xuddi shunday, moliyaviy institutlarning mahsuldorligini o'rganish shuni ko'rsatadiki bu oddiy moliya institutlari eng samarali moliya institutlariga qaraganda nisbatan samaraliroq ekanligini ko'rsatdi yuqori xarajatlar va kam daromadga ega bo'lish, samarasiz mahsulotning ko'rinadigan belgilariga, sotib olish, brokerlik muammolari, kompaniya boshqaruvi va xorijiy xolding omillar kiradi. Osayame, Orji,

Omolumo ta'kidlaganidek, kreditlar qaytarilmasa, banklar muammolar paydo bo'ladi, chunki bunday qarzlar ba'zan yomon deb rad etiladi. Xar qaysi kredit banki balansi buni tasdiqlaydi, deb ishoniladi. Ayni paytda, aktivlarning sifati va bankning samaradorligi bog'liq emas, chunki operatsion xodimlar odatda qarz oluvchilar, kredit va kreditni tanlash va nazorat qilishda qatnashmang boshqa tomondan, uning xodimlari operatsiyalarni boshqarish bilan shug'ullanmaydilar. Biroq, bankrotlik arafasida yuqori bo'lmagan kredit nisbati, shuningdek past narxga ega bo'lgan doimiy banklar samaradorlikka ega. Ba'zi mualliflarning ta'kidlashicha, tugatilgan banklar va yuqori samarali banklar (ko'pchilik samarali banklar) darajasi juda katta ekanligini aniqladi.

Boshqa tadqiqotchilar bankrotlik muammosi bo'lgan banklar samaradorlik va ishlamaydigan kreditlarga ega ekanligini aniqladilar o'rtasidagi salbiy munosabatni ko'rsatish uchun topildi.

Boshqaruv hisobi, bank aktivlarining sifati va operatsion samaradorligi nuqtai nazaridan ijobiy bog'liq, chunki agar bank aktivlarining sifati etarli bo'lmasa, ular umidsiz qarzdor ularning yo'qotishlarini oshirish, shuningdek ishlamaydigan kreditlarni undirish uchun ko'proq siz resurslarni sarflashingiz kerak. Banklar inkasso uchun kredit miqdorini sanab o'tganda, banklar qarzdorning moliyaviy holatini muntazam ravishda kuzatib boradilar, garov qiymatini aniqlaydilar ogohlantirish, qarzni qayta qurish kabi tiklash jarayonini nazorat qilish va nazorat qilish qo'shimcha qiymatsiz faoliyatdan qo'shimcha operatsion xarajatlar hisobga olinadi bo'ladi. Boshqaruv va jamoatchilikning xarajatlarga, banklar xavfsizligiga ishonchini qozonish va to'liqlikni saqlash, tashqi aloqalar natijasida banklarning yomon baholanishiga yo'l qo'ymaslik kirish.

Rahbariyat rentabellikka salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan kredit siyosatini tuzishda ehtiyotkorlik bilan harakat qiladi bo'lishi kerak, shuningdek omonatlar oqilona foydalanish va maksimal foyda sifatida oshirish uchun kredit siyosati o'z banklari faoliyatiga qanday ta'sir qilishini bilishi kerak. Kredit xavfni noto'g'ri boshqarish bankning rentabelligini pasaytiradi, uning aktivlari sifatiga hissa qo'shadi kredit

yo'qotishlariga va ishlamaydigan kreditlarga ta'sir qiladi va oshiradi, bu esa oxir-oqibat quyidagilarga olib keladi moliyaviy inqirozga olib kelishi mumkin. Natijada, banklar hali ham o'zlarining moliyaviy imkoniyatlariga ega ularning barqarorligini quyidagi yo'llar bilan yaxshilashga qaratilgan harakatlari kerak:

1. Garovni kreditlashda kafolat sifatida ishlatish uchun umidsiz qarzlar ko'lamini keyinchalik qisqartirish uchun qayta ko'rib chiqish;
2. Barcha kredit risklari menejerlari va kredit mutaxassislari yaxshi ular kreditlash amaliyotiga qat'iy rioya qilishlari kerak; ular kreditning maqsadini bilishadi va ular har bir taklif qilingan kreditning maqsadga muvofiqligini ta'minlashi kerak;
3. Bankrotlik to'g'risidagi qonun hujjatlariga qat'iy rioya qilish va qattiq kredit madaniyatni joriy etish;
4. Kredit menejmentini kredit risklarini boshqarish bo'limi qo'lga topshirish o'rniga umidsiz qarzlarni minimallashtirish va daromadni oshirish uchun mijozlar bilan Muvofiqlashtiruvchi guruh ulangan barcha bo'limlar tomonidan amalga oshiriladi bu ularning harakatlarining bir qismi sifatida qaralishi kerak.

Aktivlarning sifati bankning umumiy holatini aniqlashning muhim yo'nalishlaridan biridir. Aktivlarning umumiy sifatiga ta'sir qiluvchi asosiy omil bu kredit portfeli va kreditning sifati nazorat dasturi. Kreditlar odatda bank aktivlarining katta qismini tashkil qiladi va ularning kapitali uchun eng katta xavf kiradi. Qimmatli qog'ozlar, shuningdek, u aktivlarning katta qismini o'z ichiga olishi va sezilarli xavflarni o'z ichiga olishi mumkin. Aktivlar sifatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan boshqa ob'ektlar boshqa ko'chmas mulkdir, boshqa aktivlar, balansdan tashqari vositalar va ozroq darajada naqd pul va hisobvaraqlar, binolar va asosiy vositalar. Menejment ko'pincha uning aktivlarini, xususan, kredit portfelini anglatadi boshqarish uchun ko'p vaqt, kuch va resurslar talab etiladi.

Ushbu portfeldagi muammolar ularning muassasaning boshqa sohalarini muvaffaqiyatli va foydali boshqarish qobiliyati yo'qotish mumkin. Tekshiruvchilar

bank aktivlarini ko'rib chiqishda tirishqoq va diqqatli bo'lishi kerak, chunki ular bank operatsiyalarining boshqa jihatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi ko'rsatish mumkin. Aktivlar sifati reytingini aniqlashdan oldin bir nechta omillarni hisobga olish kerak. Omillar har qanday mahalliy va bank faoliyatiga ta'sir qilishi mumkin mintaqaviy sharoitlar kontekstida ko'rib chiqilishi kerak. Shuningdek, maxsus muammolardan aksincha, har qanday tizimli zaifliklarga tegishli e'tibor berilishi kerak. Nazoratchi yo'q vakuumdagi narsalarga qachon qaramaslik kerak, aksincha quyida tavsiflangan har bir omilning hozirgi darajasi yoki holati oldingi va kutilgan ko'rsatkichlarga bog'liq shuni ta'kidlash kerak.

Balans ichidagi va balansdan tashqari operatsiyalar uchun tasniflangan muammoli, hisoblangan emas aktivlar darajasi, restrukturizatsiya, muddati o'tgan va nodavlat faoliyat, tarqatish, jiddiylilik va tendentsiya.

a. kredit va lizing zararlari uchun ajratilgan mablag'lar va aktivlarni baholash to'g'risida boshqa zaxiralarning etarililigi.

b. moliyalashtirilmagan majburiyatlar, kredit derivativlari, tijorat va zaxira akkreditivlari balansdan tashqari operatsiyalar natijasida yuzaga keladi yoki kamayadi, masalan kredit xavfi.

V. kredit va investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilish va sifati.

d. qimmatli qog'ozlar anderryayting faoliyati va savdo faoliyatidagi kontragentlar EHM darajasi.

e. aktivlar kontsentratsiyasining mavjudligi.

f.kredit va investitsiya siyosati, protseduralari va amaliyotlarining muvofiqligi.

g. boshqaruvning o'z aktivlarini to'g'ri boshqarish qobiliyati, shu jumladan muammoli aktivlarni o'z vaqtida aniqlash va yig'ish.

h. ichki nazorat va boshqaruv axborot tizimlarining etarililigi.

i. kredit hujjatlaridagi istisnolar hajmi va xarakteridir.

Aktivlar sifati reytingi kredit va investitsiya portfellari, boshqa ko'chmas mulk va boshqalar aktivlar, shuningdek balansdan tashqari operatsiyalar bilan bog'liq mavjud va potentsial kreditlar xavf miqdorini aks ettiradi. Menejmentning kredit xavfini aniqlash va boshqarish qobiliyat bu erda ham namoyon bo'ladi. Aktivlar sifatini baholashda lizing yo'qotishlari uchun rezervning etarliligini va haqiqiy yoki kontragent, emitent yoki qarz oluvchini hisobga olish ko'zda tutilgan shartnoma shartnomalariga ko'ra, standart ta'sirni tortishi kerak. Tashkilot aktivlarining qiymatiga yoki sotilishiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan barcha boshqa xavflar operatsion, bozor, obro' - e'tibor, strategik yoki muvofiqlik xatarlarini ham hisobga olish kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflash va aktivlar bo'yicha ehtimoliy yo'qotishlarni qoplash uchun zaxiralar shakllantirish hamda ulardan foydalanish tartibi to'g'risida"gi nizam Toshkent sh., 2024-yil 22-aprel, 11/2-son
2. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-580-son Qonuni, 2019 yil 5 noyabr.
3. O'zbekiston Respublikasining «Garov to'g'risida»gi qonuni, 1998-yil 1-may.
4. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi / muallif: F.M.Mullajonov [va boshq.] F.M. Mullajonovning umumiy tahriri ostida. To'ldirilgan ikkinchi nashri. –T.: O'zbekiston, 2011.
5. Банковское дело / Лаврушин О.И., Мамонова И.Д., Валенцева Н.И., Ширинская З.Г. –М.: Финансы и статистика, 2003.
6. Tuxtaboev, N. A. (2006). Kreditorlik qarzlari va ularni bartaraf etish. Iqtisod fanlari doktori darazhasin Olish muallifning referati sifatida, –T.: 2006